

УДК 746.3

Мирослава ЖАВОРОНКОВА,

завідувач кафедри образотворчого мистецтва
факультету архітектури, будівництва
та декоративно-прикладного мистецтва
Чернівецького національного університету
імені Ю. Федьковича, аспірант ЛНАМ,
м. Вижниця, Україна

ІСТОРИЧНІ АСПЕКТИ ТА ТРАНСФОРМАЦІЯ ВИШИТОГО РУШНИКА НА СУЧАСНОМУ ЕТАПІ

Жаворонкова М. І. Історичні аспекти та трансформація вишитого рушника на сучасному етапі. У статті досліджується історичні аспекти побуту та стилістичні особливості декоративно-прикладного мистецтва, які використовуються в сучасному вишитому рушникові.

Ключові слова: декоративно-прикладне мистецтво, рушник, вишивка, побут, мистецтво, культура.

Жаворонкова М. И. Исторические аспекты и трансформация вышитого рушника на современном этапе. В статье исследуются исторические аспекты быта и стилистические особенности декоративно-прикладного искусства, которые используются в современном вышитом рушнике.

Ключевые слова: декоративно-прикладное искусство, рушник, вышивка, быт, искусство, культура.

Zhavoronkova M. I. Historical aspects and transformation of embroidered towel today.

Background. In recent years, there has been an increasing interest in Embroidered towel - a form of preserving traditions.

Objectives. The objectives of this study are to examine the historical aspects of life and stylistic features of arts and crafts used in modern embroidered towels.

Methods. The method was been applied to the research.

Results. The results of the research support the present stage Bukovina master returning to natural dyes that are environmentally friendly, aesthetically appealing and energy are not comparable with chemical staining.

Conclusions. The present results are significant in question traced the evolution of artistic and expressive means of embroidery art, its aesthetic nature, depending on the specific historical and social conditions.

Keywords: arts and crafts, towel embroidery, life, art and culture.

© Жаворонкова М. І., 2014

Постановка проблеми. Вишивка – класичний вид українського народного мистецтва, що розкриває багатство творчих сил народу, вершини його мистецького хисту. Дивовижне багатство художньо-емоційних рішень української народної вишивки зумовлено тим, що вона широко виступає в різноманітних варіантах як прикраса тканин одягового побутового та інтер'єрно-обрядового призначення.

Серед усіх видів народного декоративно-ужиткового мистецтва рушник має найбільше виховне значення і найбагатший образно-символічний зміст. Усі важливі події в житті нашого народу традиційно пов'язані з різними видами декоративних рушників.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Проблемою вивчення рушника, як елементу побуту українців, займалися такі провідні мистецтвознавці як Антонович Є. А., Захарчук-Чугай Р. В., Станкевич М.Є., Китова С.А., Кара-Васильєва Т.В., Мельничук Ю. та інші.

Метою дослідження стало вивчення аспектів історичного побуту декоративно-прикладного мистецтва, які використовуються в сучасному вишитому рушнику.

Виклад основного матеріалу дослідження. Дослідників народної культури постійно хвилює цілий ряд проблем вишивального мистецтва. Чому вишивка зазнала такого масового поширення в творчості українського народу? Численні матеріали свідчать, що вишивкою займались майже в кожній селянській хаті. Популярною вона була і в міському середовищі. Чим пояснити, що ніколи не зникла потреба прикрашати одяг, різноманітні вироби для житлових, громадських культових інтер'єрів, ритуальних, святкових обрядів.

Цікаво простежуються питання еволюції художньо-виражальних засобів вишивального мистецтва, його естетично-художньої природи. Вишивка розглядається як один із видів живописного мистецтва. Кольорова вишивка дає сміливий порівняльний виклик народному розпису і в багатьох варіантах перемагає його своєю специфікою мелодійної гармонійності кольорових зіставлень. У вишивці найглибше відображене орнаментальне багатство народного мистецтва, що дає численні зразки геніальних композицій, неперевершених за рівнем художнього трактування в інших видах народного мистецтва.

*Рушник! ... Він пройшов крізь віки,
він і нині усимволізовує чистоту почуттів,
глибину безмежної любові до своїх дітей,
до всіх, хто не черствіє душею, він щедро
простелений близьким і далеким друзям,
гостям. Хай символ цей завжди сусідить
у нашій добрій хаті як ознака великої
любові і незрадливості.*

В. Скуратівський

Рушник займає особливе місце в житті людини. Існує багато й інших звичаїв й обрядів, пов'язаних з рушниками, які не відмирають, а активізуються,

творчо переосмислюються і осучаснюються, а сфера використання кращих образних символів народу розширюється.

Люди навіть у найважчі часи не втрачали віри в краще, намагалися прикрасити своє нелегке життя, внести хоч краплинку радості у важку щоденну працю, в убогий побут. Тому й народилися неперевершені, у своїй більшості оптимістичні за змістом і характером узори вишивок. У вишивці народ відтворював свої сподівання на краще майбутнє, передавав всю глибину своїх почуттів і надій. Вишитий рушник створював настрій, був взірцем людської працьовитості. З рушником ушановували появу немовляти в родині, виряджали в далеку дорогу батька, сина, чоловіка й коханого, шлюбували; дітей, зустрічали рідних і гостей; проводжали людини в останню путь.

Рушник, і правда, можна порівняти з піснею, витканою чи вишитою на полотні. Без рушника, як і без пісні, не обходиться народження, одруження людини, ювілейні урочистості. Зокрема хлібом-сіллю на рушнику зустрічали і зустрічають зараз дорогих гостей. А ось цікавий спогад: у перший день огляду озимини йшли в поле гуртом-родом. Попереду батько ніс на рушнику хліб-сіль; у кошику, накритому рушником, несла різне частування мати. На зеленому полі розстеляли рушник, клали їжу. Так робили і в перший день оранки, сівби та жнив. Після закінчення жнив господар зустрічав женців з хлібом-сіллю на рушнику, а ті одягали на господаря обжинковий вінок.

Рушник – це ознака охайності й працьовитості господині, це оберіг родини. Рушником накривали хліб на столі і діжку після випікання хліба, ставлячи її під образами, на покутті. Такий рушник мав спеціальну назву «на діжниця» чи «хустка». Рушник до цього часу залишається своєрідним символом доброзичливості й гостинності, на ньому підносять дорогим, шановним гостям хліб-сіль.

У весільному обряді рушник залишається головним атрибутом і донині. Сьогодні спостерігаємо, як ця традиція відроджується не лише в селах, а й у містах. Рушниками пов'язували старостів, якщо на заручинах доходили згоди. Батьки нареченої благословляли молодих іконами на спеціальних рушниках, а також зустрічали їх з церкви хлібом-сіллю на рушнику. Під час вінчання рушником зв'язували руки молодим, бажали їм одностайності, взаєморозуміння, щасливого і довгого подружнього шляху. На рушник ставали молоді під час вінчання. Весільні обряди були дещо різними, проте рушник завжди залишався в центрі ритуалу. Візерунків вишитих рушників дивують своїм різномаяттям, яких їх тільки не знайдеш: засіяна нива – ромб з крапкою, вазон чи квітка – світове дерево од неба до землі, людські фігурки, немов з дитячого малюнка, – знак берегині, богині хатнього вогнища.

Сьогоднішня – це особливий час. Ми дедалі частіше звертаємося до джерел народної творчості, народних традицій. Протягом багатьох віків у кожного народу виробляється певна методика виконання, колорит і характер орнаменту. Майже кожна

область, кожен район, а часто й окремі села, з покоління в покоління, від матері до дочки надавали перевагу тому чи іншому візерунку, барвам. Тому за кольором, орнаментом, способом розподілу орнаменту на виробках, фактурою вишивки можна визначити місце її виготовлення.

Висновки і перспективи. Вишитий рушник – одна із форм збереження традицій. З роками майстрині перефразовували візерунки, створюючи співзвучні своєму часові складні орнаментальні композиції, в яких виявляються нашарування тем, образів і сюжетів різного історичного походження. У стійких образах, композиціях, стилістичних засобах, колористичних рішеннях прослідковуються архаїчні пласти, що відображають давні уявлення людини про світ. Цікаво простежуються питання еволюції художньо-виражальних засобів вишивального мистецтва, його естетичної природи, в залежності від конкретних історико-соціальних умов. На сучасному етапі буковинські майстрині знову повертаються до натуральних барвників, які є екологічно чистими, естетично привабливими і енергетично не порівнюваними з хімічним фарбуванням.

Роботи студентів на тему:

«Буковинський обрядовий рушник»

кафедри декоративно-прикладного мистецтва
факультету архітектури, будівництва та
декоративно-прикладного мистецтва
Чернівецького національного університету
ім. Ю. Федьковича

1. «Карпати»,
Роман Ганна, 2013

2. «Серце матері»,
Гергеуцун Ангеліна, 2010

3. «Лісова галявина»,
Завялець Аліна, 2012

4. «Материнство»,
Іванчук Катерина, 2011

5. «Чорнобривці»,
Істратій Олена, 2013

6. «Буковинський край»,
Дірний Валентин, 2008

7. «Буковинський розмай»,
Генцар Олеся, 2009

8. «Дерево життя»,
Двірний Сергій, 2009

ЛІТЕРАТУРА

1. Антонович Є. А., Захарчук-Чугай В., Станкевич М. С. Декоративно-прикладне мистецтво. – Л.: Світ, 1993. – 912 с.
2. Китова С.В. Полотняний літопис України. 2-ге вид., доповн. – Ч.: БРАМА, вид. Вовчок О. Ю., 2003. – 224 с.: іл.
3. Велігоцька Н. І., Юрченко П. Т. Декоративно-ужиткове мистецтво. Історія українського мистецтва, у 6-ти томах. – К.: Головна редакція енциклопедії, 1967. – Т. 5. – 520 с.: іл.
4. Гургула І. Я. Народне мистецтво західних областей України. – К., 1961. – 169 с.
5. Захарчук-Чугай Р. В. Українська народна вишиванка: західні області УРСР. – К., 1988. – 106 с.
6. Нариси з історії українського декоративно-прикладного мистецтва. / За ред. Г. Блох. – Л., 1969. – 99с.
7. Тищенко О. Р. Декоративно-прикладне мистецтво України (XIII-XVIII ст.). – К., 1992. – 88с.
8. Селівачов М.Р. Домінантні мотиви української народної орнаментики (кінець XIX-XX ст.) // Народна творчість та етнографія. – К., 1990. – №2. – С. 73.
9. Кравець О. М. Сімейний побут і звичаї українського народу. – К., 1996.
10. Макарчик С. А. Етнографія України. – Львів: Видавництво «Світ», 1994.
11. Матейко К. І. Український народний одяг. – К., 1987.
12. Наулко В. І., Артюх Л. Ф., Горленко В. Ф. та ін. Культура і побут населення України. – К., 1993.
13. Потапенко О.І., Кузьменко В.І. Шкільний словник з українознавства. – К.: Український письменник, 1995.
14. Скуратівський В. Березина. – К., 1987.
15. Кара-Васільєва Т. Українська вишиванка. Альбом. – К.: Мистецтво, 1993.